

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Jiřího Suka

Labyrintem revoluce: Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize

(od listopadu 1989 do června 1990)

Jiří Suk se první fází československého přechodu k demokracii zabývá již řadu let na Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Již v roce 1997 připravil edici dokumentů koordinačního centra OF a zvukových záznamů z archivu Vladimíra Hanzela doplněnou o podrobnou chronologii událostí.¹ V disertační práci „Labyrintem revoluce“, rovněž již knižně vydané,² jeho parádní téma dozrálo: prameny rozšířil o vlastní rozhovory s účastníky událostí a mezitím publikované memoáry – a zvolil si a zformuloval zřetelnou výzkumnou perspektivu. Suk vědomě rezignuje na terminologii politologické teorie přechodů k demokracii (a přesvědčivě dokládá, proč mu otázka po hranici mezi revolucí, převrácením či sjednaným přechodem nepřipadá být při jeho přístupu nosná a proč si zároveň dovoluje výraz „revoluce“ používat). Intuitivně usiluje o „fenomenologii revoluce“, o proniknutí do jejích ohnisek, odhalení spletité sítě souvislostí a identifikaci revoluce jakožto jedinečné Události (s. 16), a to skrze analýzu Občanského fóra jako aktéra politických změn v období od listopadu 1989 do června 1990.

V první části sleduje proměny strategie Občanského fóra v listopadu a prosinci 1989 (strategie vnější kontroly moci – předsunuté hlídky – podíl na moci) a přechod z fáze, kdy OF „přibrzdžovalo a tlumilo revoluční dynamiku“ a „pohybovalo se na samé hranici veřejné vůle“ (s. 25), do pozice politického hegemonu v závěru roku. V první polovině roku 1990, jíž se věnuje část druhá, se OF ocitá v napětí mezi očekáváními společnosti, nefunkční organizační strukturou a tlakem na řešení otázek státoprávního uspořádání, dekomunizace či ekonomické reformy. Počáteční absence koordinace postupu vůči federálním institucím se slovenskou Verejností proti násilí (o federální vládě vyjednávalo OF až do 6. prosince bez vážnější dohody s VPN) přerůstá v druhé fázi v nekoordinovanost reformních kroků ze strany trojic vlád a parlamentů, ale dokonce i inkompatibilitu samotných úvah o nich. Autor podrobně popisuje genezi klíčových rozhodnutí OF, včetně přiznání jejich nahodilosti, improvizovanosti a nekritizovanosti, a v některých případech zkoumá i nerealizované varianty řešení (nejzáslužněji v případě Vavrouškových návrhů ústavněprávních úprav federace z počátku roku 1990). To vše (snad s výjimkou názorů na zahraničněpolitickou orientaci nového Československa, které zůstávají prakticky nezminěny) je zpracováno pečlivě a solidně, na řadě míst navíc v pozoruhodné literární kvalitě. V zájmu teoretické nasycenosti takto vznikajícího obrazu odkazuje Suk na několika místech k teoretickým modelům Webera, Habermase, Foucaulta aj., ovšem snad s výjimkou pojmu nových sociálních hnutí a perspektivy politické komunikace není jejich napojení na další výklad zcela zřejmé; také výsledky Šutovcova sémiotického přístupu autor s úctou cituje, avšak nikam dál neposouvá.

Největší předností Sukovy „drobnokresby“ je ovšem to, jak úspěšně se autor brání retrospektivního determinismu: zpochybňuje tak tradiční periodizaci první fáze přechodu (17. 11. – 19. 11. – 29. 11. – 3. 12. – 10. 12. – 29. 12.) i samozřejmé vnímání toho, kdo byl jejím motorem a vítězem. V Sukově pojetí rozhodují tyto události: 26. listopadu začaly politické rozhovory mezi delegací OF a předsedou federální vlády Ladislavem Adamcem a odvíjely se do značné míry v režii Adamcova týmu. Rekonstrukci vlády ze 3. prosince OF odmítlo až pod tlakem „ulice“. 5. prosince přijalo – i opustilo – taktiku „předsunutých hlídek“

¹ SUK, Jiří: *Občanské fórum. Listopad-prosinec 1989*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR/Doplňek, Praha/Brno 1997.

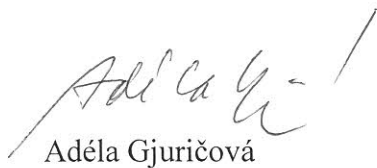
² SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce: Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha, Prostor 2003.

a začalo prosazovat své kandidáty do federální vlády. 6. prosince se zástupci „rozšířeného krizového štábu“ KC OF i členové delegace VPN shodli na kandidatuře Václava Havla do prezidentského úřadu a o den později akceptovali Adamcův návrh, aby se předsedou federální vlády stal Marián Čalfa. 15. prosince navrhl Čalfa na tajné schůzce Havlovi způsob, jak zajistit jeho zvolení prezidentem. Zahájení práce nové federální vlády (a vlády české v čele s Pithartem v únoru 1990), obměny zastupitelských sborů v prosinci a lednu a zvolení Havla prezidentem zahajují období rozsáhlého vlivu představitelů OF na výkonnou i zákonodárnou moc ve státě, vrcholící triumfem OF v červnových volbách. Po nich se OF ocitá na prahu rozpadu. Bylo motorem a je vítězem revoluce?

Tím však Sukovo bourání mýtů nekončí: na místě obvyklého konstatování nepřipravenosti disentu na politické vůdcovství figuruje šokující neznalost fungování ústavního systému a z ní plynoucí manipulovatelnost osmašedesátníkem Jičínským a normalizačním funkcionářem Čalfou. Neúnavní bojovníci za zahájení politického dialogu v zemi vykazují absenci smyslu pro demokratické procedury: Havel sestavuje delegace pro jednání u „kulatého stolu“ ze svých přátel se slovy „Já chci všude vás. (...) Budem se držet spolu a pojedem tam.“ (s. 103) a opakovaně určuje své nástupce ve vedení OF; členové grémií KC OF jsou ještě v prvních měsících roku 1990 jmenováni, nikoli voleni, jednání grémií se zato aktivně účastní i jejich nečlenové. Suk rovněž odkrývá – decentně a bez senzacechtivosti – projevy Havlova mesianismu („Za sebe a za dějiny. V. H.“, s. 247) i záměrnou dramatickou konstrukci některých projevů jeho vyhlášené skromnosti či nesmělosti. Prolamuje tabu charizmatičnosti Havlova vůdcovství ve sledovaném období: Havel chybující, ovlivnitelný i autoritářský zůstává až na výjimky ušetřen kritiky. Sukovy interpretace Havlova myšlení a jednání jsou novým příspěvkem k výkladům „nepolitické politiky“ jakožto koncepce politické angažovanosti. Vyplývá z nich odpor k účasti v tradičních institucích politického systému a zároveň silná touha jejich fungování ovlivňovat prostřednictvím malých charismatických společenství. Přitom sám Havel je po vstupu na terén, na nějž ještě v září 1989 sliboval nikdy nevstoupit, okouzlen Čalfovým dokonale instrumentálním uvažováním a ochoten užít jeho pák k naplnění svých aktuálních cílů - na rovině rétorické však zůstává mravním maximalistou.

„Labyrintem revoluce“ není text, který by čtenáře hned v prvních větách ohlušil originalitou centrálního sdělení a na dalších stránkách pouze pečlivě budoval argumentaci. Naopak, dovoluje nám sledovat - nikterak přímočaré – autorovo hledání interpretace událostí a přitom nabízí spoustu autentického materiálu k našemu vlastnímu domýšlení. V případě mého osobního čtení pak k domýšlení toho, jak se některé tendence české politiky a politického myšlení odrazily a zároveň „znovu zakotvily“ v událostech z přelomu let 1989-90. Například kritérium *odbornosti* určitého názoru nejenže umožnilo Z. Jičínskému diskvalifikovat názory oponentů, ale představa odborného názoru jakožto názoru neideologického a apolitického se stala pevnou součástí české politiky 90. let. Dále např. hodnoty *klidu*, *stability* a *kontinuity*, původně součást argumentačního repertoáru normalizačního režimu, se náhle staly doménou OF, které líčilo případnou kampaň před přímou volbou prezidenta (prosazovanou v prosinci KSČ) jako divokou politickou agitaci plnou vzedmutých vášní; politika jako souboj, střet alternativ tak zůstala nadlouho stigmatizována zrádcovstvím. V neposlední řadě si nelze nepovšimnout *nadužití politické metafory* v českém prostředí (nezapomenutelná byla v tomto smyslu taktika vyslání „předsunutých hlídek“, „buněčných jader“, „kukaččích vajec“, či „trojských koní“ OF do federální vlády, kdy pro dlouze diskutovaný – a ještě téhož dne opuštěný – krok existovala dokonce čtveřice metafor). Zakládá se tak úzus, kdy politický mluvčí utíká od věcnosti a přesnosti vyjádření k metafoře a kritický posluchač, novinářskou obec nevyjímaje, si situaci usnadňuje zesměšňováním metafory namísto věcné polemiky s vyřčeným.

Navzdory drobným výhradám uvedeným v úvodu předložená práce nejenže splňuje kritéria kladená na disertační práce, ale představuje průlom v odborné reflexi československého přechodu k demokracii. J. Suk navíc dokázal, že společenskovední analýza může být kvalitní odborně i literárně, přesná i poutavá zároveň. Ze všech těchto důvodů plně doporučuji jeho disertační práci k úspěšné obhajobě.

Adéla Gjurichová